

УДК 631.878:631.811

JEL Classification: D20; Q16

ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНО-МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОГО ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ

**Сєвідова І. О.
Лещенко Л. О.**

Розглянуто особливості застосування органо-мінеральних добрив у виробництві сільськогосподарської продукції та доведено їхні переваги. Сільськогосподарське виробництво в сучасних умовах господарювання неможливе без використання добрив. Підвищення валових зборів врожаю відбувається завдяки належному дотриманню засад землеробства, а особливо забезпеченню оптимального живлення рослин, яке здійснюють лише внаслідок внесення добрив. Однак останнім часом виявлено тенденцію до зменшення кількості внесення добрив, а, отже, відбувається зниження родючості ґрунтів та врожайності продукції сільського господарства. Водночас протягом останніх років простежено значне збільшення витрат на придбання та внесення мінеральних добрив на сільськогосподарських підприємствах, що обумовлено значним зростанням цін на їхню закупівлю.

На думку авторів, органо-мінеральні добрива мають екологічні, агрохімічні та економічні переваги, порівняно зі стандартними формами добрив. Дослідженнями провідних учених встановлено ефективність їхнього застосування, підвищення продуктивності та поліпшення властивостей ґрунтів. Їхнє використання не забруднює навколишнє середовище.

Для вирішення проблеми запропоновано використовувати органо-мінеральні добрива у виробництві продукції на сільськогосподарських підприємствах. Було виконано розрахунок економічної ефективності застосування цього виду добрив на прикладі овочевого підприємства. Рекомендовано оптимізувати процес застосування добрив на підприємстві. Згідно із цими рекомендаціями, виконано порівняльний розрахунок рівня прибутку й рентабельності за основними овочевими культурами відкритого ґрунту.

Зроблено висновок, що перехід на застосування органо-мінеральних добрив у виробництві сільськогосподарської продукції є основним напрямом формування прибуткового виробництва та раціонального використання коштів на підприємстві.

Ключові слова: прибутковість, використання добрив, сільськогосподарські підприємства.

ПРИМЕНЕНИЕ ОРГАНО-МИНЕРАЛЬНЫХ УДОБРЕНИЙ КАК ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИБЫЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА ОВОЩЕЙ

**Сєвидова И. А.
Лещенко Л. А.**

Рассмотрены особенности применения органо-минеральных удобрений в производстве сельскохозяйственной продукции и доказаны их преимущества. Сельскохозяйственное производство в современных условиях хозяйствования невозможно без использования удобрений. Повышение валовых сборов урожая происходит благодаря надлежащему соблюдению принципов земледелия, особенно обеспечению оптимального питания растений, которое осуществляется только в результате внесения удобрений. Однако в последнее время прослеживается тенденция к уменьшению количества внесения удобрений, а, следовательно, происходит снижение плодородия почвы и урожайности продукции сельского хозяйства. В то же время в последние годы наблюдается значительное увеличение расходов на приобретение и внесение минеральных удобрений на сельскохозяйственных предприятиях, что обусловлено значительным ростом цен на их приобретение.

По мнению авторов, органо-минеральные удобрения имеют экологические, агрохимические и экономические преимущества, по сравнению со стандартными формами удобрений. Исследованиями ведущих ученых установлена эффективность их применения, повышение производительности и улучшение свойств почв. Их использование не загрязняет окружающую среду.

Для решения проблемы предложено использовать органо-минеральные удобрения в производстве продукции на сельскохозяйственных предприятиях. Был выполнен расчет экономической эффективности применения

данного виду удобреній на прикладі овочного підприємства. Рекомендовано оптимізувати процес застосування удобреній на підприємстві. Згідно з цими рекомендаціями, виконаний порівняльний розрахунок рівня прибутку та рентабельності за основними овочевими культурами відкритого ґрунту.

Зроблено висновок, що перехід на застосування органіко-мінеральних удобреній в виробництві сільськогосподарської продукції є основним напрямком формування прибуткового виробництва та раціонального використання засобів на підприємстві.

Ключевые слова: прибутковість, використання удобреній, сільськогосподарські підприємства.

APPLICATION OF ORGANIC AND MINERAL FERTILIZERS AS PART OF FORMING PROFITABLE PRODUCTION OF VEGETABLES

I. Sevidova
L. Leshchenko

The usage of organic and mineral fertilizers in agricultural production has been examined and their advantages have been proved. Modern agricultural production is impossible without fertilizing. An increase in gross yield happens thanks to appropriate following agricultural principles, especially, providing plants with optimal nourishment that is performed only through fertilizing. However, in recent years, there has been an evident tendency towards reduction of fertilizing, thus, there has been a decrease in soil fertility and in crop production capacity. At the same time, there has been a considerable increase in cost for buying and using mineral fertilizers at agricultural enterprises due to a major increase in their purchase prices.

In the authors' opinion, organic and mineral fertilizers have ecological, agrochemical and economic advantages when compared to standard forms of fertilizers. Researches of leading scientists have found that their usage is effective, it contributes to higher productivity and improvement of soil properties, their usage doesn't pollute environment.

The proposed solution to the problem is the usage of organic and mineral fertilizers in production at agricultural enterprises. The economic effectiveness of the use of this type of fertilizers has been calculated based on the vegetable production. A recommendation has been given to optimize the process of fertilizing at the enterprise. A comparative calculation of profitability and income level of the main open ground vegetables has been made.

A conclusion has been drawn that transfer to using organic and mineral fertilizers in agricultural production is the main direction of forming a profitable production and rational use of funds at the enterprise.

Keywords: profitability, use of fertilizers, agricultural enterprises.

У сучасних умовах найважливішою проблемою економіки України є подолання спаду виробництва, відновлення нормального відтворювального процесу в усіх його ланках. У сучасному світі аналіз господарської діяльності посідає важливе місце серед економічних наук. Його розглядають як одну з функцій управління виробництвом. Сучасні динамічно змінювані ринкові умови потребують від керівників пошуку шляхів, які ведуть до стабільно стійкого стану їхніх підприємств. Метою забезпечення успішної роботи підприємства може бути досягнуто шляхом здійснення комплексу заходів щодо поліпшення фінансово-економічних результатів його діяльності. У зв'язку із цим є особливо актуальним питання підвищення прибутковості овочевих підприємств, а також виявлення нових резервів та методів її зростання.

Кількість і якість вирощуваної сільськогосподарської продукції залежить від багатьох параметрів. Серед безлічі чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на ріст і розвиток рослин, мінеральне живлення є чи не найбільш доступним для регулювання. Разом із фотосинтезом мінеральне живлення рослин становить єдиний процес взаємодії між рослиною та середовищем. Задля підвищення урожайності продукції використовують мінеральні та органічні добрива, а також засоби захисту рослин. Це дає змогу підвищити прибутковість виробництва на підприємстві.

Дослідженню ефективності використання органіко-мінеральних добрив присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних авторів. Теоретичну базу для дослідження заклали Е. Дегодюк, Ч. Єанга, Ф. Калініна, В. Швартау, М. Городній та інші вчені. У їхніх працях велику увагу приділено особливостям застосування органіко-мінеральних добрив, а також регуляторів росту рослин, доведено зростання продуктивності, поліпшення агрохімічних властивостей, а також біологічної активності ґрунту, унаслідок їхнього використання.

М. М. Городній вважає, що для відтворення родючості ґрунту необхідно вносити на 1 кг NPK 30 кг органічної речовини. У стабілізації родючості ґрунтів велику роль відіграє гумус, у якому зосереджено основні запаси азоту, який є основним елементом, що лімітує врожайність овочевих культур [1].

Як зазначають дослідники, збільшувати виробництво овочів треба не за рахунок розширення посівних площ, а в результаті підвищення їхнього врожайності, поліпшення якості та зниження собівартості [2 – 4].

Наведені аргументи стали основою визначення мети дослідження як обґрунтування прибутковості підприємств у разі використання органіко-мінеральних добрив під овочеві культури та визначення необхідності в застосуванні захисних методів у процесі вирощування овочів.

Об'єктом дослідження є процеси формування прибутковості сільськогосподарських підприємств у ході

застосування органо-мінеральних добрив. Предметом дослідження є сукупність теоретичних питань щодо впливу чинників на рівень прибутковості, які виникають у процесі її досягнення.

Для підприємства важливим є наявність агротехнічного плану, який охоплює всі роботи, що забезпечують збирання вищого та сталого врожаю з мінімальними витратами праці й коштів. Він містить приблизні терміни виконання зазначених робіт, а також у ньому зазначено, які засоби праці буде використано під час здійснення кожного агрозаходу.

Найважливішою частиною агротехнічного плану є показники якості роботи, тому в ньому мають відображати норми висіву насіння, дози внесення добрив і застосування отрутохімікатів та інші нормативи.

Підвищення прибутковості виробництва овочів змушує постійно вдосконалювати технологію вирощування, тому зараз активно розробляють технологію вирощування огірка, що проходить виробничу перевірку, за якої три обороти об'єднують в один вегетаційний період. Упроваджують також технологію інтерплантингу, тобто заміну плодоносних рослин у межах одного культурообороту.

Ефективне поєднання якісних та кількісних характеристик фінансово-економічного стану підприємства з характеристиками його інноваційної активності має позитивно впливати на ефективність господарювання будь-яких підприємств, у тому числі сільськогосподарських [5].

У закритому ґрунті створено сприятливі умови не тільки для росту рослин, але й для розмноження та поширення фітофагів і фітопатогенів. У зв'язку з тим, що шкідники та хвороби в умовах теплиць знижують урожайність рослин у середньому на 25 – 40 %, а в деяких випадках призводять до їхньої загибелі, питання захисту рослин є частиною технології вирощування [6].

Слід зауважити, що зараз широкого обговорення набув екологічний аспект використання добрив. Як відомо, серед хімічних засобів захисту є чимало токсичних для людини речовин, які мають негативний вплив на агробіоценози, що призводить до забруднення навколишнього середовища, накопичення залишкових кількостей пестицидів у продукції, порушення природних механізмів саморегуляції агрокосистем. Ці порушення виражено у зниженні мікробіологічної активності ґрунтів, скороченні чисельності корисних видів мікроорганізмів, розвитку резистентних популяцій патогенів, що погіршує фітосанітарний стан полів і ґрунту теплиць та потребує повторного оброблення пестицидами, тобто посилення пестицидного навантаження, що, у свою чергу, призводить до ще більшого екологічного забруднення середовища.

В основі екологізації захисту рослин овочів лежать агротехнічні, санітарно-гігієнічні та профілактичні заходи, використання стійких гібридів, біотехнічних і біологічних методів захисту, застосування мікробіологічних препаратів у поєднанні з некореневими підкормками й регуляторами росту рослин.

Профілактикою захисних заходів є створення чистого середовища, у якому вирощують овочі. У разі вирощування овочів в умовах теплиць, крім протруювання насіння перед посівом, необхідно дезінфікувати увесь ґрунт, відведений під висаджування й пікірування молодих паростків. Кращим способом дезінфекції є прогрівання ґрунту. Хімічні препарати рекомендовано застосовувати тільки в разі високого ступеня ураження рослин хворобами чи шкідниками. Доцільніше найбільш уражені рослини або групу рослин видалити та спалити, ніж піддавати їх обробленню хімічними засобами.

Доведено позитивний вплив мікроелементів та регуляторів росту на здатність рослин протистояти несприятливим

умовам вирощування (холодостійкість, жаростійкість, стійкість до вилягання, посухостійкість, солестійкість).

Як відомо, овочеві культури виносять із ґрунту багато поживних речовин, тим самим знижуючи його родючість. Тому необхідним заходом є систематичне внесення під овочі органічних і мінеральних добрив, завдяки дії яких підсилюють мікробіологічну діяльність у ґрунті, відбувається збагачення приземного шару повітря на вуглекислий газ, унаслідок цього досягають достатньо високого приросту врожаю.

Процес скорочення внесення у ґрунт органічних добрив пов'язано, передусім, зі зменшенням поголів'я сільськогосподарських тварин, тож зменшується кількість органічних добрив, які вносять безпосередньо під посіви. Водночас наявний добривний потенціал у вигляді щорічно утворюваного на тваринницьких фермах і комплексах гною використовують не більш ніж на 25 – 30 %. До того ж експлуатація діючих тваринницьких ферм, комплексів і птахофабрик за відсутності досконалих систем перероблення відходів призвела до повсюдного погіршення екологічного стану в сільській місцевості. Тому в сучасних умовах органічні добрива практично не вносять.

Потрібні нові підходи до визначення економічної ефективності комплексних, у тому числі й органо-мінеральних добрив, в основу яких покладено зменшення втрат у разі використання інших обсягів мінеральних добрив; вартість додаткової продукції, яку можна отримати за рахунок економії добрив від зменшення втрат; економія коштів у разі внесення добрив порівнювальних асортиментів.

На думку М. С. Пашкевич, теоретичні та методичні аспекти процесу планування діяльності підприємства й контролю за ним залишаються актуальними, оскільки планування є основоположною функцією управління, де визначають цілі та завдання підприємства, і від точності та ефективності заходів, розроблених на перспективу у процесі планування, залежить ефективність і результативність діяльності підприємства загалом [7].

Слід зауважити, що у процесі планування потреби в добривах сільськогосподарські підприємства відкритого ґрунту застосовують розроблені науково-дослідними установами нормативи (норми внесення) добрив у розрахунку на 1 га посівів. Разом із виділенням і спеціалізацією овочівництва захищеного ґрунту зберігається й тісний його зв'язок із вирощуванням культур відкритого ґрунту.

Необхідно зазначити, що протягом останніх років у Харківській області відбувається значне збільшення витрат на придбання та внесення хімічних засобів на тепличних підприємствах. На овочевих підприємствах відкритого ґрунту витрати на мінеральні добрива зросли лише в 1,5 разу, а витрати на придбання засобів захисту рослин навіть знизилися, але й тут виявляють позитивну динаміку збільшення загальних витрат.

На провідних сільськогосподарських підприємствах Харківської області, які займаються вирощуванням овочів, було здійснено аналіз структури матеріальних витрат. Лідерами серед виробників овочів відкритого ґрунту в області є ТОВ "Красноградська овочева фабрика", ТОВ "Агрозернопромресурс", СФГ "Дружба", СК "Вітязь". Овочі закритого ґрунту вирощують у ТОВ "Красноградська овочева фабрика", ПрАТ "Тепличний", ЗАТ ТМ "Зміївська овочева фабрика", ПАТ "Альянс". Незважаючи на зростання витрат на придбання, можна помітити значне скорочення обсягів закупівлі мінеральних добрив, гербіцидів, засобів захисту овочевих культур від шкідників і хвороб у фізичній формі (табл. 1).

Таблиця 1

Використання добрив у виробництві овочів на досліджуваних підприємствах відкритого ґрунту Харківської області у фізичній вазі, 2010 – 2014 рр.*
[The use of fertilizers in vegetable production at the open ground enterprises of Kharkiv region in the physical weight, 2010 – 2014]

Показники	Роки					2014 у % до 2010
	2010	2011	2012	2013	2014	
Унесено мінеральних добрив (у перерахунку на 100 % д. р.), ц	780,4	773,8	763,6	797,5	759,4	97,3
Унесено органічних добрив, т	20,0	53,8	82,4	41,3	52,8	264,1
Унесено мінеральних добрив на 1 га посіву, кг (д. р.)	260,7	250,8	182,0	179,3	140,6	53,9
Унесено органічних добрив на 1 га, ц	0,7	1,7	2,0	0,9	1,0	146,3

* ТОВ "Красноградська овочева фабрика", ТОВ "Агрозернопромресурс", СФГ "Дружба", СК "Вітязь".

Для сільськогосподарських підприємств відкритого ґрунту кількість унесених добрив залишається недостатньою для оптимального збагачення сільськогосподарських земель для підвищення їхньої родючості, завдяки неправильному балансу речовин. Динаміку витрат на добрива та засоби захисту рослин за період 2010 – 2014 рр. на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах наведено на рисунку.

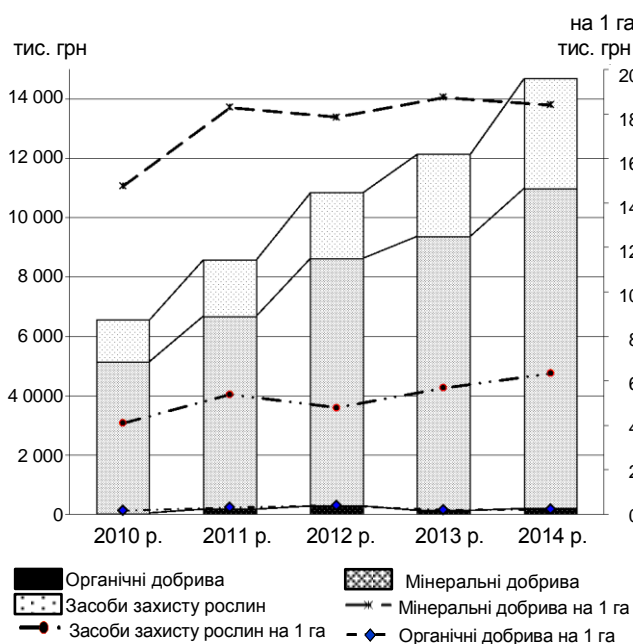

Рис. Динаміка витрат на внесення добрив на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Харківської області
[The dynamics of expenses for fertilization on the investigated farms of Kharkiv region]

На досліджуваних підприємствах протягом 2010 – 2014 рр. відбувалося постійне збільшення обсягів витрат на внесення добрив. Цей показник у середньому за п'ять років становить:

для закритого ґрунту – 6,6 % від загальногосподарських витрат;

для відкритого ґрунту – 7,1 % від загальногосподарських витрат.

У сучасних умовах на рівень прибутковості виробництва овочів на сільськогосподарських підприємствах впливає відсутність належного наукового агрохімічного забезпечення галузі овочівництва. Прогресоване падіння ґрунтової родючості, накопичення шкідливих організмів та інші негативні наслідки беззмінного обробітку культур на досліджуваних підприємствах потребують щораз більшого хіміко-техногенного впливу на агроєкосистему для збирання стабільних урожаїв високої якості. Це веде до зростання собівартості, значно погіршує екологічну ситуацію й робить проблематичним отримання безпечної продукції. Водночас застосування засобів хімізації в кількостях, визначених наявними рекомендаціями, які б мали забезпечити збирання високого врожаю сільськогосподарських культур, не завжди дають належний економічний ефект. До того ж навіть за умови внесення достатньої кількості мінеральних добрив, унаслідок деградаційних процесів, у середньому у ґрунт надходить у формі, доступній для використання рослинами, усього лише близько 10 % від тієї кількості мінеральних речовин, що йому необхідно, і близько 20 % від потрібного обсягу органічних добрив.

У зв'язку із сучасною екологічною обстановкою, необхідно активне впровадження практики застосування добрив, які поєднують у собі дію органічних і мінеральних речовин, вилучаючи одночасно шкідливі для ґрунту добавки. Тому автори рекомендують застосовувати для овочевих культур органо-мінеральні добрива "Гумісол-Прима 05" та ГУМАТ-ГРУНТ LIST-FORTE виробництва провідних лабораторій України: ТОВ "Агрофірма "Гермес" та Лабораторії органічних добрив і гумусу ННЦ "Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського", які є натуральним та екологічно безпечним високоякісним добривом, ефект якого в 10 – 20 разів вищий від традиційного комплексу або перегною. У ході використання органо-мінеральних речовин у середньому на 20 % збільшено вміст органічних речовин у ґрунті, кількість азоту збільшено в 2,5 рази, кількість фосфору й калію – майже в 2 рази, кальцію та магнію – у 1,5 рази.

Органо-мінеральні добрива здатні, завдяки збільшенню загальної поверхні площі, адсорбувати та утримувати поживні речовини, що разом зі здатністю до утримання вологи виключає можливість вимивання їх у підґрунтові горизонти. Це дає змогу значно (на 25 – 50 %) знизити норму внесення у ґрунт поживних речовин. Пухкі, пористі структури органо-мінеральних добрив уможливають збільшення площі свого контакту із ґрунтом та кореневою системою рослин.

Мобілізація гумусових сполук добрив під дією хімічних, мікробіологічних процесів забезпечує – за умови надходження ззовні свіжої органічної речовини й мінеральних добрив – постійне підтримання необхідного для розвитку рослин рівня гумусу, NPK, кальцію, мікроелементів та інших поживних речовин [2; 8].

У процесі розрахунку економічної ефективності застосування органо-мінеральних добрив і вартості добрив під час вирощування овочевих культур на прикладі ТОВ "Агрозернопромресурс" слід зазначити, що вартість застосування залишиться тією ж самою за рахунок того, що на внесення добрив не потрібно додаткових витрат часу або праці. Використання органо-мінеральних добрив допоможе вивільнити близько 0,8 тис. грн на 1 га. Це становить 22,7 % від витрат підприємства на мінеральні добрива. Ці кошти можна спрямувати на придбання калійних

Закінчення табл. 2

і фосфатних добрив, яких уносять недостатньо для повноцінного живлення вирощуваних овочевих культур.

На думку М. В. Сушко, збільшити прибуток від виробничо-господарської діяльності будь-яке підприємство взагалі та сільськогосподарське підприємство зокрема може за рахунок підвищення дохідної складової частини прибутку й зниження витрат [9].

Використання наведених рекомендацій у технологічному процесі у процесі вирощування цих культур дозволило б ТОВ "Агрозернопромресурс" значно підвищити прибутковість виробництва за рахунок скорочення витрат на їхнє виробництво та зростання врожайності.

Використання різних показників прибутку в ході визначення рівня рентабельності виробництва дозволяє значно розширити аналітичні можливості останнього показника. Для авторів інтерес становить обчислення рівня рентабельності тільки за прибутком від реалізації продукції, а не за всім прибутком, тому що позареалізаційні доходи, витрати та втрати не перебувають у прямій залежності від зміни товарообігу.

Прибуток утворюється як різниця між доходами та витратами, що обумовлює правомірність використання в аналізі показника рентабельності, який обчислюють як відношення отриманого прибутку до витрат підприємства, оскільки для визначення ефективності діяльності витрати підприємства мають певним чином співвідносити із прибутком від реалізації товарів.

Тому діяльність товаровиробників за нових економічних умов потребує нових методичних підходів під час визначення оптимальних доз добрив, унесення яких у ґрунт забезпечувало б максимальний дохід з одиниці посівної площі.

На основі даних, які було визначено в результаті досліджень агрохімії овочів [1; 10 – 12], що проводили з метою дослідити ефективність застосування органіко-мінеральних добрив за різними видами овочевих культур, на контрольних групах було досягнуто приріст урожайності 25 – 30 %, розраховано ефективність застосування органіко-мінеральних добрив за основними овочевими культурами овочевих сільськогосподарських підприємств Харківської області (табл. 2).

Таблиця 2

Проектне підвищення прибутковості виробництва овочів на сільськогосподарських підприємствах Харківської області, 2014 р.*
[A project increase in the profitability of vegetable production at agricultural enterprises of Kharkiv region, 2014]

Культури	Посівні площі, га	Фактична урожайність у 2014 р., ц/га	Розрахункова урожайність у середньому, ц/га	Середні ціни реалізації за 1 ц, грн	Прибуток, тис. грн
1	2	3	4	5	6
Овочі відкритого ґрунту, із них	540,3	246,7	294,1	–	2 117,5
огірки	20,5	243,9	304,9	75,2	94,0
томати	2,0	151,0	188,8	74,1	5,6
капуста всяка	211,6	451,3	520,5	62,2	909,2
буряк столовий	52,4	383,4	460,1	50,7	203,6
морква столова	95,8	260,0	312,0	75,5	376,2

1	2	3	4	5	6
цибуля на ріпку	135,2	237,1	272,6	76,9	369,9
гарбузові та зелені культури	22,8	719,6	773,5	129,5	159,1
Овочі закритого ґрунту, із них	45,9	2 509,9	2 657,1	–	8 631,6
огірки	37,3	3 012,6	3 200,9	1 055,4	7 411,9
томати	7,6	3 421,1	3 592,1	916,6	1 191,5
зелені культури	1,0	1 096,2	1 178,4	330,3	28,2
Разом	–	–	–	–	10 749,2

* ТОВ "Красноградська овочева фабрика", ТОВ "Агрозернопромресурс", СФГ "Дружба", СК "Вітязь" – виробники овочів відкритого ґрунту; ТОВ "Красноградська овочева фабрика", ПрАТ "Тепличний", ЗАТ ТМ "Зміївська овочева фабрика", ПАТ "Альянс" – виробники овочів закритого ґрунту.

Визначені результати дослідження свідчать про те, що за рахунок підвищення врожайності можливе збільшення прибутку під час виробництва овочів на 7 219,1 тис. грн у 2014 році (67,2 % від підсумку). З інших чинників, які суттєво впливають на фінансовий результат виробництва овочів на досліджених підприємствах, необхідно зазначити собівартість за рахунок структурних зрушень.

Таким чином, у результаті здійсненого аналізу фінансових результатів у ході виробництва й реалізації продукції основних овочевих культур у 2014 р. можна зробити висновок, що за умови внесення органіко-мінеральних добрив можливе досягнення беззбиткового виробництва на всіх сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

У галузі овочівництва сільськогосподарських підприємств потрібно впровадження запропонованих заходів щодо запобігання розвитку процесів хімізації та активізації процесів органічного виробництва. Лише на цій основі, урахувавши щораз більші потреби населення у продовольстві й дефіциті енергетичних ресурсів, підвищення врожайності овочевих культур може забезпечити просування й широке впровадження інноваційних технологій для збільшення обсягів виробництва овочевої продукції та, як наслідок, прибутковості виробництва.

Література: 1. Городній М. М. Хімізація землеробства і агро-сфера: альтернативи і перспективи / М. М. Городній // Агро-хімія і ґрунтознавство. – 2006. – Спец. випуск до VII з'їзду УТГА. – Кн. 1. – С. 38–52. 2. Вплив вторинної продукції рослинництва та органіко-мінеральних біоактивних добрив на врожайність сільськогосподарських культур / С. Е. Дегодюк, О. І. Вітвицька, С. З. Гурельчук та ін. // Землеробство : міжвід. темат. наук. зб. – 2004. – Вип. 76. – С. 15–23. 3. Калинин Ф. Л. Биологически активные вещества в растениеводстве: [монография] / Ф. Л. Калинин. – Киев : Наук. думка, 1984. – 316 с. 4. Барабаш О. Ю. Догляд за овочевими культурами / О. Ю. Барабаш, З. Д. Сич, В. Л. Носко. – Київ : Урожай, 2008. – 122 с. 5. Долгошея Н. О. Значення фінансової стійкості аграрних

підприємств для здійснення інноваційної діяльності / Н. О. Долгошея // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 1 – 2 (1). – С. 30–33. 6. Трусевич А. В. Создание длительного и стабильного энтомоценоза в теплицах / А. В. Трусевич, В. Н. Батов // Защита и карантин растений. – 2003. – № 11. – С. 27–30. 7. Пашкевич М. С. Розвиток методичних підходів фінансового планування і контролю на підприємстві / М. С. Пашкевич // Економіка розвитку. – 2010. – № 2 (54). – С. 53–56. 8. Дегтярьов В. В. Вплив продуктів переробки твердих побутових відходів на агрономічні показники темно-сірого реградованого ґрунту (повідомлення II) / В. В. Дегтярьов, О. Ю. Чекар // Вісник ХНАУ. – 2010. – № 5. – С. 23–28. – (Серія "Ґрунтознавство"). 9. Сушко М. В. Фінансове забезпечення стійкого економічного розвитку сільськогосподарських підприємств / М. В. Сушко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5. – С. 136–144. 10. Авдеенко С. С. Эффективность использования влаги посевами столовой моркови в зависимости от комплекса агроприемов / С. С. Авдеенко // Электронный научно-производственный журнал "АгроЭкоИнфо". – 2015. – № 6 (22). – Режим доступа : http://agroecoinfo.narod.ru/journal/STATYI/2015/6/st_29.doc. 11. Бердніков О. М. Роль сидерації в сучасному землеробстві / О. М. Бердніков, Ю. А. Никитюк // Вісник аграрної науки. – 2004. – № 3. – С. 12–15. 12. Органо-мінеральні біоактивні добрива – перспектива для відтворення родючості ґрунтів / С. Е. Дегодюк, Е. Г. Дегодюк, О. І. Вітвицька [та ін.] // Агротехніка і ґрунтознавство. – 2010. – Кн. 1. – С. 39–45.

References: 1. Horodnii M. M. Khimizatsiia zemlerobstva i ahrosfera: alternatyvy i perspektyvy / M. M. Horodnii // Ahrokhimiia i gruntoznavstvo. – 2006. – Spets. vypusk do VII zizdu UTHA. – Kn. 1. – P. 38–52. 2. Vplyv vtorynnoi produktsii roslynnytstva ta orhano-mineralnykh bioaktyvnykh dobriv na vrozhaunist silskohospodarskykh kultur / S. E. Dehodiuk, O. I. Vitvytska, S. Z. Hurelchuk et al. // Zemlerobstvo : mizhvid. temat. nauk. zb. – 2004. – Issue 76. – P. 15–23. 3. Kalinin F. L. *Biologicheski aktivnye veshchestva v rastenievodstve : [monografiya]* [Biologically active substances in crop farming : monograph] / F. L. Kalinin. – Kyiv : Nauk. dumka, 1984. – 316 p. 4. Barabash O. Yu. Dohliad za ovochevymy kulturamy / O. Yu. Barabash, Z. D. Sych, V. L. Nosko. – Kyiv : Urozhai, 2008. – 122 p. 5. Dolhosheia N. O. *Znachennia finansovoi stiiikosti ahrarykh pidpriemstv dlia zdiisnennia innovatsiinoi diialnosti* [The importance of financial stability of agricultural enterprises for innovation activity] / N. O. Dolhosheia // Ekonomichnyi chasopys-XXI. – 2013. – No. 1 – 2 (1). – P. 30–33. 6. Trusevich A. V. *Sozdanie dlitel'nogo i stabil'nogo entomotsenoza v teplitsakh* [Creating long and stable entomocenosis in greenhouses] / A. V. Trusevich, V. N. Batov // Zashchita i karantin rasteniy. – 2003. – No. 11. – P. 27–30. 7. Pashkevych M. S. *Rozvytok metodychnykh pidkhodiv finansovoho planuvannia i kontroliu na pidpriemstvi* [Development of methodical approaches of financial planning and control at an enterprise] / M. S. Pashkevych // Ekonomika rozvytku. – 2010. – No. 2 (54). – P. 53–56. 8. Dehtiarov V. V. *Vplyv produktiv pererobky tverdyykh pobuovykh vidkhodiv na ahronomichni pokaznyky temno-siroho rehradovanoho ґruntu (povidomlennia II)* [The impact of hard household waste processing products on agricultural indices of dark grey regarded soil (announcement II)] / V. V. Dehtiarov, O. Yu. Chekar // Visnyk KhNAU. – 2010. – No. 5. – P. 23–28. – (Serii "Gruntoznavstvo"). 9. Sushko M. V. *Finansove zabezpechennia stiiikoho ekonomichnoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv* [Financial support for sustainable economic development of agricultural enterprises] / M. V. Sushko

// Aktualni problemy ekonomiky. – 2011. – No. 5. – P. 136–144. 10. Avdeenko S. S. *Effektivnost ispolzovaniya vlagi posevami stolovoy morkovi v zavisimosti ot kompleksa agropriemov* [The efficiency of using moisture by seeds of garden carrot depending on the farm practice] / S. S. Avdeenko // Elektronnyy nauchno-proizvodstvennyy zhurnal "AgroEkoInfo". – 2015. – No. 6 (22). – Access mode : http://agroecoinfo.narod.ru/journal/STA TYI/2015 /6 /st_29.doc. 11. Berdnikov O. M. *Rol syderatsii v suchasnomu zemlerobstvi* [The role of green manuring in present day agriculture] / O. M. Berdnikov, Yu. A. Nykytiuk // Visnyk ahrarynoi nauky. – 2004. – No. 3. – P. 12–15. 12. Orhano-mineralni bioaktyvni dobryva – perspektyva dlia vidtvorennia rodiochosti ґruntiv / S. E. Dehodiuk, E. H. Dehodiuk, O. I. Vitvytska [et al.] // Ahrokhimiia i gruntoznavstvo. – 2010. – Kn. 1. – P. 39–45.

Інформація про авторів

Севідова Ірина Олександрівна – канд. екон. наук, докторант кафедри економіки підприємства Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (п/в "Комуніст-1", Харківський р-н, Харківська обл., Україна, 62483, e-mail: irinasevidova@inbox.ru).

Лещенко Лариса Олександрівна – аспірант кафедри економіки підприємства Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (п/в "Комуніст-1", Харківський р-н, Харківська обл., Україна, 62483, e-mail: larisa_leshchenko@mail.ru).

Інформація об авторах

Севидова Ірина Александровна – канд. екон. наук, докторант кафедри економіки підприємства Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (п/о "Комуніст-1", Харківський р-н, Харківська обл., Україна, 62483, e-mail: irinasevidova@inbox.ru).

Лещенко Лариса Александровна – аспірант кафедри економіки підприємства Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (п/о "Комуніст-1", Харківський р-н, Харківська обл., Україна, 62483, e-mail: larisa_leshchenko@mail.ru).

Information about the authors

I. Sevidova – PhD in Economics, doctoral student of the Department of Enterprise Economics of Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaiev (n/a "Komunist-1", Kharkiv district, Kharkiv region, Ukraine, 62483, e-mail: irinasevidova@inbox.ru).

L. Leshchenko – postgraduate student of the Department of Enterprise Economics of Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaiev (n/a "Komunist-1", Kharkiv district, Kharkiv region, Ukraine, 62483, e-mail: larisa_leshchenko@mail.ru).

Стаття надійшла до ред.
01.06.2016 р.